

Andreja Katančević,
Rimsko pravo — Odabrana predavanja,
Fakultet pravnih nauka,
Univerzitet Donja Gorica, 2024.

Tekst profesora Katančevića, kao udžbenički prvijenac iz ove oblasti objavljen na teritoriji Crne Gore, dočekao sam sa velikom radošću van Crne Gore, upravo u najskorijem evropskom Rimu i najvećoj aktualnoj pravnoj retorti Evrope — Briselu, koja u ekvilibrijumu evropskih institucija zakonotvori, kao što su to nekada činile rimske ustanove i pojedinci. Stoga redovi ovog prikaza svjedoče kako o jednoj obavezi prema dosadašnjima naučnim naporima u Crnoj Gori, tako i o zagledanosti u evropsku budućnost kako samog prava, tako i onih koji ga spoznaju i istražuju.

Rimsko pravo — Odabrana predavanja zaista predstavlja izuzetno vrijedan doprinos pravnoj literaturi, pružajući sveobuhvatan i detaljan uvid u osnove i istoriju rimskoga prava. Na temelju svojih predavanja, autor pred čitaoca uspijeva da postavi složene pravne koncepte, održavajući čvrst pedagoški pristup, time čineći knjigu pogodnom najprije za studente prava, ali i za širu publiku koja želi da razumije pravne osnove koje oblikuju savremenu Evropu. Ono što ovu knjigu čini posebnom jeste spoj nepregledne elegantnosti rimske pravne tradicije i, zasigurno još dugo, aktualnih tema. Autor neštedimice koristi svoje iskustvo stečeno kroz višegodišnju akademsku praksu, prilagođavajući sadržaj potrebama savremenih čitalaca.

Knjiga je tradicionalno podijeljena u nekoliko glavnih poglavlja, koja obuhvataju ključne aspekte rimskoga prava: njegov istorijski razvoj, pravne institute, izvore prava i njihovu evoluciju, što joj osigurava uporedivost kako sa ranijom, tako i sa najskorijom literaturom. Svako poglavlje donosi dubinsku analizu, potkrijepljenu konkretnim primjerima, čime autor dodatno osvjetljava ključne pravne koncepte začete u dubokoj prošlosti. Ne budući, pak, samo istoriografski osvrt, što inače i nije karakteristika profesora Katančevića, uvodno poglavlje naglašava značaj rimskog prava za razumijevanje savremenih pravnih sistema, pružajući kontekst za dalju elaboraciju.

Autor započinje knjigu od ranije aktualnim, a nikad više relevantnim pitanjem: „*Zašto učiti rimsko pravo?*”. Ovim narativnim pristupom zacijelo angažuje čitaoca u razmatranje onoga što je jasan

* Službenik u Misiji Crne Gore pri Evropskoj uniji, Brisel. Predašnji saradnik u nastavi na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica, na predmetu Rimsko privatno pravo; *e-mail*: andrej.bracanovic@gsv.gov.me.

uvod u značaj rimskoga prava za moderno društvo. Poglavlje se kreće ispitivanjem razvoja rimskog prava kroz vjekove, počevši od epohe Dvanaest tablica do kasnije kodifikacije, i analizira uticaj ovog pravnog sistema na savremene pravne sisteme. Posebnu pažnju zavređuje analiza recepcije rimskoga prava, te znamenite mu srednjevjekovne varijante, koja kod nas, s nekoliko izuzetaka, nije često sveobuhvatno obrađivana, ili je, nažalost, posve potcjenjivana. Katančević, svojim jasnim a lako razumljivim jezikom, pruža uvid u način na koji je rimsko pravo oblikovalo pravne sisteme Evrope, s posebnim osvrtom na njemačke države, gdje je njegov uticaj bio najdalekosežniji, a čija se recepcija najsnažnije osjećala među balkanskim društvima u XIX i XX vijeku. Nova perspektiva uključuje analizu zašto su rimski pravni instituti prevazišli one drugih civilizacija, osvjetljavajući ključne faktore koji su zagarantovali njihovu dugovječnost, čime autor izlazi iz okvira samo ove pravne oblasti i čitaocu ispisuje redove za razumijevanje prava uopšte.

U poglavlju koje se bavi izvorima rimskog prava, autor detaljno istražuje različite izvore prava, uključujući zakone, pravnu nauku, edikte magistrata i *senatus consulta*. Prikazuje kako su se pravne norme razvijale i adaptirale na nove društvene potrebe i u izmijenjenom društvenom kontekstu, uvodeći pojmove „dinamični izvori prava” i „statični izvori prava”. Ovi koncepti osvjetljavaju način na koji su se društvene promjene odražavale na pravne norme, što skupa sa terminološkim pojašnjenima (a koja su, istini za volju, mnogo više od toga), čini vrhunac ovog dijela teksta, jer daje ključ i za razumijevanje najkrupnijih pravnih procesa koji se odvijaju pred savremenim pravnikom i društvom čiji smo dio. Istaknuto je kako je Zakonik dvanaest tablica postavio temelje za kasnije zakonske kodifikacije, krunisan na kraju državne istorije Justinijanovom kodifikacijom koja danas simbolizuje i vrhuni pomen ovog pravnog sistema. Autor se dodatno osvrće i na evoluciju pravnih izvora i pruža detaljan pregled njihovog značaja, naglašavajući upravo tu suptilnu prilagodljivost rimskih normi u različitim društvenim kontekstima, što je karakteristika koju današnji zakonopisac često žrtvuje bilo zbog nasljeđa hiperreglamentacije, bilo zbog pritiska tehničke prirode akata, bilo zbog sopstvene nomotehničke ograničenosti.

Najkrupniji segment knjige i, sljedstveno, najdetaljnija analiza pod prominentnim naslovom *Instituti*, posvećena je promatranju i pojašnjavanju osnovnih pravnih instituta poput svojine, obligacionih odnosa i nasljeđivanja, te čini ovo poglavlje posebno važnim. Katančević, koristeći tabele i dijagrame kako bi vizuelno predstavio složene odnose između različitih instituta, unekoliko napušta tradicionalne udžbeničke metode naracije, kombinujući ih sa onim što najčešće nalazimo u praktikumima za nastavu. Dokazujući time i svoju didaktičku savremenost, autor doprinosi ostvarenju ultimativnog cilja svih koji stoje za predavačkom katedrom — olakšavanje čitaocu razumijevanja funkcija institutâ o kojima je riječ. Dodatnu svježinu u ovom dijelu donosi učeno, a istovremeno jezički svedeno, promišljanje šireg

konteksta primjene rimskih instituta u različitim društvenim okruženjima, lišeno svakog pa i prikrivenog bremena historijskog materijalizma i njegovog gotovo manihejskog manira prikazivanja prošlosti. Temeljno, koherentno i bez bilo kakvih prohronizama, autor analizira kako su ovi instituti evoluirali u pravnim sistemima koji su ih naslijedili, vješto dovodeći čitaoca do samostalnog uviđanja njihove dugotrajne relevantnosti, čime Katančević sa čitaocem zaista ostvaruje svojesvrtni mentalni dijalog, neskriveno najavljen u postavljenom pitanju na početku prethodnog dijela. Iako se fokusira na tehničke aspekte, poglavlje redovno poziva na dodatnu i obuhvatniju elaboraciju pojedinih tema, poput delikata, što dodatno bogati sadržaj ove knjige.

Jedno od najvažnijih poglavlja u knjizi istražuje kako su rimski pravni principi oblikovali pravne sisteme širom Evrope i svijeta. Stranice analize primjera recepcije rimskog prava u različitim pravnim porodicama, s posebnim fokusom na kontinentalne i anglosaksonske sisteme jezgovite su, pisane svježim jezikom u nešto kraćoj formi na koju — svako objektivno mora priznati — studenti uglavnom nijesu navikli od udžbeničkih tekstova. Posebnu pažnju svojom zanimljivošću zaslužuju primjeri recepcije rimskog prava u njemačkim državama i njeno odbacivanje u Engleskoj. Studije slučaja objašnjavaju kako su različiti pravni konteksti oblikovali prihvatanje ili odbacivanje rimskih normi, naglašavajući njihov globalni značaj i trajni uticaj na pravnu praksu.

Katančević koristi formalnu eleganciju pravne leksike, istodobno kazujući svoje ideje pristupačnim stilom koji omogućava čitaocima različitih nivoa pravnog znanja da bez poteškoća prate sadržaj. Uprkos tome što, kao što udžbeniku i pripada, obiluje brojnim tehničkim terminima i latinskim izrazima, čini se da njihova kontekstualizovana objašnjenja pomažu da se na kraj stane sada već proverbijalnom prigovoru studentskog nepoznavanja latinskog jezika. Apotekarski vješt omjer teorijskih objašnjenja i praktičnih primjera doprinosi tekstualnom skladu, održava pažnju čitalaca i jemči njegovo bolje razumijevanje. Iako povremena opterećenost detaljima može usporiti čitanje, što je odlika autora koji je cjelokupnim akademskim bićem uronjen u predmet koji proučava, ipak preciznost jezika i didaktički ton čine knjigu korisnim edukativnim oruđem.

Rimsko pravo — Odabrana predavanja Andreje Katančevića predstavlja djelo koje uspješno kombinuje historijsku dubinu sa praktičnom primjenom. Autor je pažljivo strukturisao knjigu kako bi bila korisna ne samo studentima prava, već i istraživačima i pravnim praktičarima. Ova knjiga ne samo da edukuje, već i inspiriše razmišljanje o trajnom uticaju rimskog prava na moderno društvo, a svojim analitičkim pristupom i bogatstvom saznanja, uvida i informacija, nedvosmisleno je izuzetno vrijedan dodatak svakoj pravnoj biblioteci. Čitanje ove knjige nije bilo tek intelektualni poduhvat, već i emotivno putovanje kroz slojeve rimskog pravnog genija koji izranja iz svake stranice, otkrivajući nam dubine ljudskog duha i njegovu nepokolebljivu težnju za smislom. Stoga, konačno i priznajem da osjećam

duboku zahvalnost i čast što mi je ukazana prilika da uronim u bogatstvo misli i pravničkih introspekcija koje ova knjiga nesebično nudi. Da napišem nekoliko redova o ovom djelu obavezuju me ne samo moji lični i akademski afiniteti, već i plemenitost prijateljstva i profesionalnog odnosa s autorom, čija strastvena posvećenost učenoj riječi nadahnjuje, ali i sa izdavačem čija je neskrivena misija osvjetljavanja rimskog i prava uopšte, svjetiljka pravne nauke u Crnoj Gori i stoga nema bojazni — *pro captu scriptoris habent sua fata libelli*.